

อุโบสถวัดศาลาลอย: งานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ในพุทธสถาปัตยกรรม

Ubosoth Wat Sala Loi: The Modern Architecture in Buddhist Architecture

ภารณี อินทร์เล็ก

Paranee Inlek

สาขาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เชิงท่องเที่ยว

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กรุงเทพฯ 10900 ประเทศไทย

Department of Geography and History for Tourism

Faculty of Humanities and Social Sciences, Chandrakasem Rajabhat University,

Bangkok, 10900, Thailand

บทคัดย่อ

อุโบสถวัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา ออกแบบโดยอาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ตีความใหม่ที่ท้าทายขนบการสร้างพุทธสถาปัตยกรรมแบบจารีต ด้วยการออกแบบให้มีลักษณะเป็นตึกอาคาร-กึ่งเรือสำเภา ที่ลอยอยู่บนน้ำ มีการลดทอนการตกแต่งอาคาร และการนำวัสดุและเทคโนโลยีร่วมสมัยมาใช้ในการออกแบบอุโบสถได้อย่างน่าสนใจ บทความนี้มุ่งศึกษา ลักษณะสมัยใหม่ทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในอุโบสถหลังนี้ โดยเริ่มจากศึกษา แนวคิดและที่มาในการสร้างอุโบสถ โดยเฉพาะการตีความของผู้ออกแบบที่มองอุโบสถเป็นตึกเรือที่ผ่าคลื่นลมข้ามวัฏสงสารไปสู่พระนิพพาน โดยสร้างขึ้นเป็นตึกเรือจริง ๆ แทนที่จะทำแค่ฐานตักทองสำเภาอย่างเช่นที่เคยปฏิบัติกันมา

พิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถ
โดยสมเด็จพระมหาธีรวงศ์
(พิมพ์ ธรรมธโร)

ที่มา: สารสนเทศท้องถิ่น
นครราชสีมา, วัดศาลาลอย,
เข้าถึงเมื่อ 15 มีนาคม 2562,
เข้าถึงได้จาก http://nm.sut.ac.th/koratdata/?m=detail&data_id=936

จากการศึกษาพบว่าความเป็นสมัยใหม่ในรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ประโยชน์ใช้สอย และการใช้วัสดุ ของอุโบสถวัดศาลาลอยแห่งนี้มีความสัมพันธ์กับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในต้นพุทธศตวรรษที่ 26 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาทางสถาปัตยกรรมที่ส่งผลต่อสถาปนิกผู้ออกแบบที่เป็นผลผลิตของระบบการศึกษานั้น และปัจจัยทางสังคมในภาคอีสานที่ส่งผลให้เกิดการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่อย่างวัดศาลาลอยแห่งนี้

คำสำคัญ: วัดศาลาลอย, สถาปัตยกรรมสมัยใหม่, พุทธสถาปัตยกรรม

Abstract

Ubosot Wat Sala Loi, designed by the architect Wirot Srisuro, is distinctive in that it is a reinterpretation of traditional Thai architecture. Its design as half building-half boat surrounded by water, its austerity and its use of materials and building technology of the time challenged the norm of Thai Buddhist architecture. This paper explores the modern architectural features of *Ubosot* Wat Sala Loi. Conceived as a sailboat travelling to Nirvana, the *Ubosot* is indeed executed more like a boat than just making the building's base in curved as customarily done in traditional architecture when referring to such the conception. The study found that the emergence of architectural modernity of *Ubosot* Wat Sala Loi evident in the building characteristics, functions, and its materials is related to the changes in society of 1960s Thailand. Notably, the changes in architectural education, which directly influenced the architect who designed the building, and social factors in the northeastern region of Thailand at that time are influential in the creation of modern architecture at Wat Sala Loi.

Keywords: Wat Sala Loi, modern architecture, Buddhist architecture

บทนำ

งานสถาปัตยกรรมประเภทอาคารทางศาสนานิยมสร้างให้มีรูปแบบที่เรียกว่า ไทยประเพณี มีบัวหัวเสาและคันทวยรับน้ำหนัก¹ เป็นองค์ประกอบหลัก มีการใช้ซ้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ประติมากรรมบนหน้าบันนิยมทำเป็นรูป พระนารายณ์ทรงครุฑล้อมรอบด้วยลายกระหนกเปลวเพลิง ซึ่งกระบวนการ ตกแตงดังกล่าวถูกทำให้คลี่คลายลดทอนลง เช่น การทำหน้าบันโดยการก่ออิฐ ถือปูนประดับกระเบื้องเคลือบ ไม่มีการประดับซ้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ อีกทั้ง

มีการเพิ่มเติมโครงสร้างของอาคารด้วยการทำเสาพาไลทรงสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่รับน้ำหนัก จึงทำให้สามารถสร้างอาคารขนาดใหญ่ได้ เรียกอาคารลักษณะแบบนี้ว่าเป็นอาคารแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3² แต่แล้วรูปแบบไทยประเพณีก็กลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่นำแนวคิดเรื่องชาติกำเนิด เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และบทบาทของกษัตริย์ครั้งสมัยอยุธยา มาแสดงออกผ่านรูปแบบอาคารที่มีแบบแผนสถาปัตยกรรมอย่างสมัยอยุธยา³

ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 งานสถาปัตยกรรมประเภทอาคารทางศาสนา เริ่มปรากฏให้เห็นอิทธิพลการตกแต่งและการใช้วัสดุของตะวันตกอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ตัวอย่างเช่นพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร มีการยึดถือแนวความคิดในการออกแบบมากกว่าจะยึดกรอบจารีตประเพณี เช่นการนำระบบพิกัดมาใช้ในการออกแบบ⁴ และการใช้ Stain Glass (กระจกสี) ตามอย่างศิลปะโกธิคที่นิยมใช้ประดับตกแต่งบนอาคาร ศาสนสถาน เพื่อสื่อถึงคุณลักษณะของแสงสว่างภายในแบบใหม่ สอดรับกับวิถีแห่งโลกทรรศน์สังคมไทยในขณะนั้น⁵ ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา การปรับตัวของผู้ออกแบบในงานสถาปัตยกรรมไทย สอดคล้องไปตามกระแสสังคม ซึ่งได้รับอิทธิพลทางตะวันตกทั้งแนวคิดการออกแบบ รูปแบบทางศิลปะ และวัสดุเทคโนโลยี

อย่างไรก็ตามกรณีงานสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนาอย่างเช่นอุโบสถ มีการหันกลับไปใช้รูปแบบไทยประเพณีอีกครั้งในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการสร้างแบบอุโบสถมาตรฐาน ก ข ค ออกเผยแพร่ใน พ.ศ. 2483 ถึงแม้ว่าลักษณะโดยรวมจะมีการหวนกลับไปใช้งานไทยประเพณีเพื่อสื่อถึงสถาปัตยกรรมแบบภาคกลาง แต่วัสดุที่เลือกใช้กลับเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กที่เลียนแบบเครื่องไม้ ทำให้อุโบสถมีลักษณะเข้มแข็ง ปลายของลวดลายสั้นลงไม่พลิ้วไหวเหมือนงานไม้⁶ ซึ่งการใช้วัสดุคอนกรีตในงานสถาปัตยกรรมไทยนั้นเป็นผลจากการที่ผู้ออกแบบได้รับอิทธิพลจากงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture) ที่นิยมคอนกรีตเป็นวัสดุหลัก ซึ่งเป็นวัสดุที่มีภาพลักษณ์ของความทันสมัย มีคุณประโยชน์มาก มีความคงทน ราคาถูก สอดคล้องกับค่านิยมที่ต้องการแสดงออกซึ่งความสมัยใหม่⁷

การนำคอนกรีตมาประยุกต์ใช้กับงานอาคารทางพุทธศาสนาพบได้มากตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุคสมัยใหม่แพร่หลายในไทย ภายหลังจากที่มีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนในคณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบสมัยใหม่⁸ ทำให้กลุ่มคนที่เป็นผลผลิตของระบบการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทต่อการสร้างงานสถาปัตยกรรมไทย โดยคนกลุ่มนี้ได้ใช้แนวคิดและ

ตีความสถาปัตยกรรมศาสนาในเชิงปรัชญาอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ดังตัวอย่าง อุโบสถวัดศาลาลอย จังหวัดนครราชสีมา⁹ ที่ออกแบบโดยอาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร ซึ่งมีลักษณะคล้ายเรือสำเภา โดยมีนัยยะสื่อถึงเรือที่พาข้ามผืนน้ำข้าม วัฏสงสารไปสู่พระนิพพาน¹⁰

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของรูปแบบอุโบสถวัดศาลาลอยที่ปฏิเสธ รูปแบบไทยประเพณี แทนที่ด้วยการตีความสถาปัตยกรรมศาสนาใหม่ ผ่านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเช่นการหล่อคอนกรีต และใช้วัสดุพื้นถิ่นกระเบื้อง ดินเผาต้านเกวียน ทำให้โบสถ์แห่งนี้ได้รับรางวัลดีเด่นแนวบุกเบิกอาคารทาง ศาสนาจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2516 และ รางวัลจากมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป

จุดเด่นงานสถาปัตยกรรมอุโบสถวัดศาลาลอยคือ ลักษณะสมัยใหม่ ทางสถาปัตยกรรม มีการลดทอนรายละเอียดงานตกแต่งแบบประเพณี อันได้แก่ ช่องฟ้า ใบระกา หางหงส์ ภายนอกอาคารไม่มีการใช้ลวดลายไทยในการประดับ กรอบหน้าต่าง แต่แทนที่ด้วยการใช้กระเบื้องดินเผาทำเป็นภาพปูนต่ำเล่าเรื่อง พุทธประวัติ ส่วนภายในอาคารถูกทาด้วยสีขาวทั้งหลัง แทนที่ภาพจิตรกรรม อย่างที่เคยปรากฏในงานไทยประเพณี

บทความนี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาการใช้รูปแบบสถาปัตยกรรม สมัยใหม่ที่พบในอุโบสถวัดศาลาลอย ทั้งแนวความคิดการออกแบบ การใช้วัสดุทั้งที่ เกิดจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และวัสดุท้องถิ่น รวมถึงสภาพเหตุการณ์ ในช่วงเวลานั้นที่ส่งผลต่อตัวผู้ออกแบบ จนทำให้เกิดการตีความใหม่ในงาน สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา ผ่านการแสดงออกทางรูปแบบงานสถาปัตยกรรม สมัยใหม่แทนรูปแบบไทยประเพณี

กระบวนการศึกษางานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในอุโบสถวัดศาลาลอย เริ่มจากศึกษาและหาข้อมูลภาคสนาม โดยพิจารณาสภาพปัจจุบันของอุโบสถ และสัมภาษณ์พระสงฆ์เกี่ยวกับประวัติการสร้างอุโบสถ แล้วจึงใช้ข้อมูล 2 ส่วน ส่วนแรกเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรม ใช้แนวคิดทฤษฎี ได้แก่ การใช้คอนกรีต ในงานสถาปัตยกรรมไทย งานสถาปัตยกรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก รวมถึง ทฤษฎีสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตามได้นำทฤษฎีงานสถาปัตยกรรมไทย มาใช้ในการวิเคราะห์อุโบสถด้วยเช่นกัน ข้อมูลส่วนที่สองเป็นข้อมูลทางด้าน ประวัติศาสตร์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การนำสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มาใช้กับ อุโบสถ คือความเป็นมาการเรียนการสอนวิชาสถาปัตยกรรม

ผลที่ได้คืออุโบสถวัดศาลาลอยสอดคล้องกับทฤษฎีการใช้คอนกรีตในงานสถาปัตยกรรมไทย โดยแสดงถึงความเรียบง่าย ไม่มีการตกแต่งอย่างเช่นงานไทยประเพณีที่เคยทำมา เน้นประโยชน์ใช้งานด้วยการออกแบบให้มีพื้นที่ใช้สอยทั้งทางด้านพิธีกรรมและห้องเก็บของชั้นใต้ดิน อีกทั้งมีการแสดงงามของโครงสร้างและวัสดุด้วยการใช้วัสดุทรายล้างตกแต่งผิวอาคาร อุโบสถวัดศาลาลอยยังปรากฏให้เห็นถึงอิทธิพลสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของตะวันตก เช่นการทำช่องแสงที่ท้ายอุโบสถ ทั้งนี้เป็นผลมาจากช่วงเวลาก่อสร้างอุโบสถคือช่วงพุทธศตวรรษ 2500-2510 เป็นช่วงที่กระแสสังคมและวัฒนธรรมตะวันตกมีอิทธิพลต่อภาคอีสานอย่างมาก และผู้ออกแบบได้ใช้ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ภายใต้ระบบการศึกษา ไม่ใช่การสืบทอดงานในอดีตอย่างระบบสกุลช่าง

ที่มาและแนวคิดการสร้างอุโบสถวัดศาลาลอย

วัดศาลาลอยเดิมที่มีอุโบสถเก่าอยู่ทางทิศเหนือของวัด ลักษณะเป็นโบสถ์มหาอุตม์ คือมีทางเข้าออกทางเดียวไม่มีหน้าต่าง โดยสร้างในคราวเดียวกันเมื่อครั้งแรกสร้างวัดคือ พ.ศ. 2370 (ภาพที่ 1) แต่เนื่องจากพื้นที่ภายในวัดศาลาลอยโดนน้ำท่วมบ่อยครั้ง ท่านหลวงพ่อมหาหมื่น เจ้าอาวาสในขณะนั้นซึ่งปัจจุบันมรณภาพแล้วจึงมีแนวคิดสร้างอุโบสถใหม่ โดยมีความต้องการสร้างอุโบสถให้เป็นอย่างที่ว่ากันว่ามั่งคั่งที่สุด จะว่าขึ้นหรือที่สุด เพราะมีอยู่หลังเดียว”¹¹ ดังนั้นจึงได้มอบหมายให้อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร เป็นผู้ออกแบบ และให้สมควร อินทรพาณิชย์ เป็นวิศวกร เริ่มก่อสร้างขึ้น พ.ศ. 2510 สร้างแล้วเสร็จ พ.ศ. 2516 ค่าก่อสร้างประมาณ 950,000 บาท พระอาจารย์สมพงษ์ได้ให้ข้อมูลว่าอุโบสถแห่งนี้ใช้เวลานานเนื่องจากสร้างไปทุบไปและเงินขาดจึงหะจึงทำให้เกิดการล่าช้า¹²

ภาพที่ 1 อุโบสถวัดศาลาลอย

ภาพที่ 2 อุโบสถ
วัดศาลาลอย

แนวคิดในการออกแบบอุโบสถแห่งนี้ อาจารย์วิโรฒต้องการให้อุโบสถ ซึ่งเป็นพื้นที่ในการบรรพชา-อุปสมบทปริสุทธิ โดยธรรมเนียมประเพณีการบวช เดิมที่ใช้เกตรา (เรือ) เป็นอุโบสถและอาศัยน้ำเป็นวิสุทธิเขตสีมา ดังนั้นอาจารย์ จึงออกแบบโดยตั้งใจให้เป็นสำเภา เพื่อที่จะนำเหล่ากุลบุตรและพุทธบริษัท ข้ามลัดเลาะเกาะแก่งแห่งวิญสงสารไปสู่ฟากฝั่งสมุทรคือสุดห้วงพระนิพพาน ซึ่งเรื่องคติการทำอุโบสถเปรียบเสมือนเป็นสำเภา นั้นเป็นคติที่มีมาตั้งแต่โบราณ โดยเชื่อว่าเรือสำเภาเป็นสิ่งที่สามารถบรรทุกได้เป็นจำนวนมาก ฟันฝ่าพายุ และคลื่นลมในท้องทะเลไปถึงยังที่หมายปลายทางได้ ในงานสถาปัตยกรรม ไทยประเพณีจึงทำฐานอุโบสถให้มีลักษณะแอ่นโค้งเพื่อกันภัยทางหลัก ศาสนาว่าอาคารนั้นเป็นเรือสำเภา โดยนิยมทำฐานเช่นนี้ในสมัยอยุธยาตอน ปลายถึงต้นรัตนโกสินทร์¹³ ดังนั้นแนวคิดเรื่องเรือสำเภาที่อาจารย์วิโรฒ กำหนดไว้จึงเป็นสิ่งที่ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ เพียงแต่อาจารย์วิโรฒได้ออกแบบ อุโบสถวัดศาลาลอยให้มีลักษณะความเป็นเรือมากขึ้น เช่น ทำช่องฟ้าในลักษณะ เสียดแทงไปด้านหน้าคล้ายกับส่วนทวนหัวที่ใช้บังคับในเรือสำเภา (ภาพที่ 2)

ถึงแม้ว่าแนวคิดการออกแบบอุโบสถจะเป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาแต่โบราณ แต่ด้วยรูปแบบอุโบสถที่ผิดแปลกไปจากเดิมอย่างที่เคยจะเป็นอุโบสถตามไทยประเพณี ทำให้อุโบสถแห่งนี้ได้รับคำวิจารณ์ในทางลบค่อนข้างมาก พระอาจารย์สมพงษ์ วัดศาลาลอย ได้ให้ข้อมูลว่า ผู้ออกแบบจึงได้สร้างประติมากรรมในเชิงปริศนาธรรมเป็นรูปสิงปิดปาก-ปิดหูไว้ด้านหน้าทางเข้าอุโบสถ เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้สร้างตั้งใจสร้างอุโบสถโดยไม่สนใจเสียงคำวิจารณ์

ภายหลังสร้างเสร็จ อุโบสถแห่งนี้ได้รับรางวัลจากสมาคมสถาปนิกสยามฯ ใน พ.ศ. 2516 เนื่องจากเป็นอาคารที่มีความเด่นอันเกิดจากความพยายามของผู้ออกแบบในการที่จะวิวัฒนาการความคิดเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนา โดยปรากฏเป็นความสำเร็จได้ดังนี้

ประการแรกคือการนำเอาเทคโนโลยีปัจจุบันเข้ามาช่วยสร้างสรรค์อาคารและได้สร้างบรรยากาศใหม่ในทางศาสนา ประการที่ 2 คือได้มีการนำเอาองค์ประกอบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาคารอย่างกลมกลืน ประการที่ 3 คือความพยายามที่จะผสมผสานประติมากรรมและส่วนประกอบอื่น ๆ ของอาคาร เช่น เสนานั่งแท่น กำแพงแก้ว เข้ากับตัวอาคารได้อย่างเป็นเอกภาพ¹⁴

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมอุโบสถวัดศาลาลอย

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมอุโบสถเป็นอาคารยกพื้นสูง ชั้นล่างเป็นชั้นใต้ดินไว้สำหรับเก็บของ เช่น เครื่องสังฆทานที่ญาติโยมนำมาถวาย ผังบริเวณอุโบสถเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ระดับแรกมีกำแพงแก้วล้อมรอบทำเป็นสัญลักษณ์ดอกบัวลดรูป ระดับที่ 2 เป็นเขตพัทธสีมา มีเสนานั่งแท่น 8 จุดล้อมรอบอุโบสถ โดยทำจากหินล้างเป็นฐานบัวสี่เหลี่ยม ส่วนใบเสมา 3 แฉกประดับครุฑขนาดทำจากคอนกรีตทาสีขาว ระดับที่ 3 เป็นพื้นที่อุโบสถสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือระดับระเบียงทางขึ้นและภายในอุโบสถ ระเบียงทางขึ้นทำเป็นรูปประติมากรรมสิงปิดปาก-ปิดหู ทำราวกันตกเป็นโครงรูปใบเสมา

แผนผังอุโบสถเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีบ่อน้ำทางด้านทิศตะวันออกเพื่อสื่อถึงอุทกสีมาหรืออาจหมายถึงมหาสมุทร สอดคล้องกับรูปร่างอุโบสถที่มีนัยยะของเรือสำเภา (ภาพที่ 3) ทางด้านทิศตะวันออกทำเป็นมุขยื่นเปิดโล่งผนังด้านนอกทางทิศนี้ประดับด้วยประติมากรรมดินเผาด่านเกวียนเรื่องมารผจญ

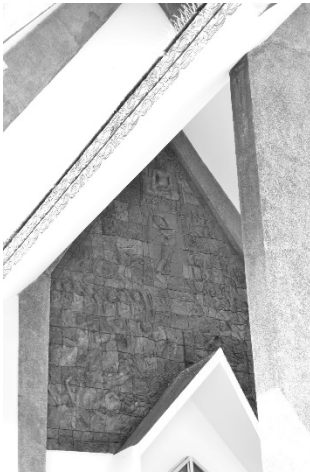

ภาพที่ 3 บ่อน้ำหน้าอุโบสถ
วัดศาลาลอย

ส่วนทางด้านทิศตะวันตกทำเป็นห้องทำยาอาคารยื่นออกมาเพื่อประดิษฐานพระประธาน ผนังด้านนอกทิศนี้ประดับด้วยประติมากรรมดินเผาตามเกี่ยวเนื่องเรื่องพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (ภาพที่ 4)

ชั้นหลังคาแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ระดับแรกอยู่ตรงกลางอุโบสถ ระดับถัดมาอยู่ตรงมุขที่ยื่นออกมาจากอาคารด้านทิศตะวันออก-ตะวันตก มีลักษณะลาดเอียง โดยด้านทิศตะวันตกสูงกว่าทิศตะวันออก ลักษณะเช่นนี้ทำให้โครงสร้างของหลังคาโค้งและบานออกในตอนกลางโบสถ์ และมีมุมของจั่วทั้งสองด้านไม่เท่ากัน จึงต้องสร้างหลังคาด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด แล้วจึงปูทับด้วยกระเบื้องดินเผาตามเกี่ยวเนื่อง เนื่องจากมุมของแปไม่เสมอกัน¹⁵ องค์ประกอบที่สื่อถึงสถาปัตยกรรมไทยได้แก่ช่อฟ้า ปรากฏเป็นสิ่งเดียวในอุโบสถแห่งนี้ โดยทำออกมาให้ช่อฟ้าวางแนวเดียวกับสันหลังคาพุ่งขึ้นไปด้านหน้า

อาคารเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสา-คาน โดยเสาและหลังคาหล่อเป็นพื้นเดียวกันในลักษณะสอปเข้าด้านบน ผนังก่ออิฐฉาบปูนไม่ขีดหลังคาเพื่อให้มีลมผ่านระหว่างผนังและหลังคา มุขด้านทิศตะวันตกทำยาอาคาร

ซ้ายบนและล่าง: ภาพที่ 4

ภาพประติมากรรมดินเผา

ทิศตะวันออกและทิศ

ตะวันตก (ตามลำดับ)

ขวาบน: ภาพที่ 5 ด้านล่าง

ช่องหน้าต่างมีเก้าอี้

เลียนแบบคันทวยตกแต่ง

รูปนาค ช่าง กิณี หงส์

ขวาล่าง: ภาพที่ 6 การ

ประดับตกแต่งด้านนอก

อาคาร

ไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ทำเป็นช่องแสงแนวตั้งก่อเป็นสันเอียงรับแสง
เข้าอาคารทั้งด้านทิศเหนือ-ใต้ ผนังด้านนอกโชว์แนวเสาตกแต่งผิวด้วยลูกกรง
เม็ดร่อน ช่องหน้าต่างแสงหล่อคอนกรีตเสริมเหล็กทำเป็นกล่องยื่นออกมาจาก
ผนัง ด้านบนช่องหน้าต่างประดับด้วยเครื่องปั้นดินเผา ด้านล่างช่องหน้าต่างมี
เก้าอี้เลียนแบบคันทวยตกแต่งรูปนาค ช่าง กิณี หงส์ (ภาพที่ 5) หน้าต่าง
ใช้กระจกตัดแสงกรอบอะลูมิเนียม ฐานชั้นล่างสุดรองรับอาคารทำเป็นฐาน
บัวคว่ำบัวหงายไม่มีหน้ากระดานซ้อนด้วยบัวคว่ำอีกชั้น ซึ่งเป็นลักษณะฐานบัว
ในศิลปะลวที่นำมาปรับปรุงใหม่ (ภาพที่ 6)

ซ้าย: ภาพที่ 7 ภาพชาดก
เรื่องเวสสันดรชาดก
ขวา: ภาพที่ 8
พระประธานปางห้ามสมุทร

ภายในอุโบสถมีประตูหน้าทางเข้าทำจากวัสดุทองแดงคุณรมดำ โดยทำเป็นภาพเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก สันนิษฐานว่าการเลือกทำเพียงตอน เวสสันดรชาดกเพียงตอนเดียว เพื่อให้เชื่อมโยงเรื่องพระเวสสันดรกับลักษณะ อุโบสถที่เป็นเรือ ในคราวที่พระเวสสันดรต้องการให้ภักดีหาซาลีเป็นดังเสมือน สำเภข้ามห้วงมหรณพภพสงสารไปให้ถึงฟากพระนิพพาน (ภาพที่ 7) ภายใน อาคารทาสีขาวเรียบ ท้ายอุโบสถมีพระประธานปางห้ามสมุทรซึ่งยังคงความ เป็นงานไทยประเพณี (ภาพที่ 8)

จากลักษณะสถาปัตยกรรมทั้งหมดที่พบในอุโบสถวัดศาลาลอย แสดง ให้เห็นถึงการนำสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เข้ามาใช้กับอาคารทางพุทธศาสนาอย่าง ลงตัว ด้วยการลดรายละเอียดลายไทยที่ซับซ้อนลง แทนที่ด้วยการใช้วัสดุและ เทคโนโลยีแบบใหม่คือคอนกรีตเสริมเหล็กอย่างเปิดเผย ปราศจากการตกแต่ง รวมถึงการใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างกระเบื้องดินเผาด่านเกวียนเช่นกัน อีกทั้งมีการ ออกแบบให้อุโบสถมีประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น ดังนั้นการนำสถาปัตยกรรม

สมัยใหม่เข้ามาแทนที่งานไทยประเพณีย่อมแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ผู้ออกแบบได้รับมา

อิทธิพลที่ส่งผลต่องานสถาปัตยกรรมอุโบสถวัดศาลาลอย

ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 งานสถาปัตยกรรมในไทยได้รับอิทธิพลจากตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 25 โดยช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475–2490 พระพรหมพิจิตรเป็นผู้สร้างงานสถาปัตยกรรมไทยที่มีลักษณะตรงกับรูปแบบของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ได้แก่ หอระฆังวัดยานนาวา เจดีย์วัดพระศรีมหาธาตุบางเขน เมรุวัดจักรวรรดิราชาวาส โดยมีลักษณะถึงความเรียบง่าย อดรูปทรงและปริมาตร ประโยชน์ใช้งาน แสดงความงามของโครงสร้างและวัสดุ¹⁶

ในช่วงเวลานั้นเองกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิกได้แก่ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร, หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร, หม่อมเจ้าไฉนยากร วรวรรณ, นายจิตรเสน อภัยวงศ์, พระสาโรชรัตนนิมมานก์ และนายารถ โพธิประสาธ โดยก่อนที่จะได้สร้างผลงานชิ้นสำคัญในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ทุกคนต่างก็ได้รับอิทธิพลของความนิยมสถาปัตยกรรม ทั้ง Neoclassic, Romantic, Arts and Craft Movement, Art Nouveau, Modern Movement, Art Deco จากการที่ได้ไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมที่ประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ¹⁷ ดังนั้นเมื่อกลุ่มคนเหล่านี้กลับมาทำงานที่ประเทศไทย จึงได้สร้างงานสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลทางศิลปะเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ภายใต้สภาวะการณ์ทางสังคมไทยที่ผู้นำประเทศอย่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม เลื่อนนำมาใช้ในการก่อสร้างอาคารและปรับปรุงบ้านเมือง เพื่อสะท้อนความเป็นสมัยใหม่ที่ตัดขาดจากอดีตและจารีตประเพณี

ตัวอย่างกลุ่มอาคารริมถนนราชดำเนินกลางสร้างขึ้นราว พ.ศ. 2483 ถูกสร้างเพื่อสนองนโยบายการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยวางแผนให้ราชดำเนินกลางเป็นศูนย์กลางด้านธุรกิจการค้า ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังอาคารมีการสลัดปูนเพื่อให้เกิดผิวสัมผัสที่แตกต่าง มีการทำแนวกั้นสาดยื่นออกมาเพื่อบังแดดและฝน¹⁸ โดยรวมเป็นอาคารที่มีการตกแต่งที่หรูหราทันสมัย มีการประดับตกแต่งด้วยประติมากรรมที่อยู่ในโครงเส้นแบบเรียบง่าย ลดทอน

รายละเอียดและเส้นสายที่คมกริบอย่างที่เรียกว่า Art Deco ซึ่งสถาปัตยกรรมแบบ Art Deco ที่นำมาใช้ในไทยจะเป็นสถาปัตยกรรมก่อนปริมาตรขนาดใหญ่ มีทางเข้าหลักอยู่กึ่งกลางของอาคาร มีการเจาะช่องแสงขนาดใหญ่ที่เหนือประตูทางเข้าหลัก เช่น อาคารที่ทำการไปรษณีย์บางรัก อาคารโรงแรมรัตนโกสินทร์¹⁹

ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมในช่วงเวลานี้คือ กลุ่มสถาปนิกรุ่นบุกเบิกไม่สามารถสร้างงานไทยประเพณีตามงานช่างแบบจารีตเดิมได้ อันเกิดจากผลของการไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมในประเทศตะวันตก แล้วสร้างสิ่งก่อสร้างที่กลุ่มตนสร้าง ไม่ใช่อย่างแบบ “นายช่าง” ที่มีกะสีบทอดงานในอดีตอย่างเคร่งครัดมากกว่าที่จะคิดแผลงออกไปจากเดิม แต่เป็นบางอย่างที่เรียกว่า “Architect” ซึ่งภายหลังรัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานคำแปลมาให้ว่า “สถาปัตยกรรม” และ “สถาปิก” โดยต่อมาเปลี่ยนเป็นคำว่า “สถาปนิก”²⁰

ผลพวงของกลุ่มสถาปนิกบุกเบิกได้รับการศึกษาสถาปัตยกรรมในประเทศตะวันตก ในช่วง ค.ศ. 1900–1930 (พ.ศ. 2443–2473) ซึ่งตรงกับยุคสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มสถาปนิกบุกเบิกบางคนได้เข้ามามีบทบาททางด้านการศึกษาคือ นายนารถ โพธิประสาท ได้ใช้รายละเอียดการเรียนการสอนของ University of Liverpool มาเป็นต้นแบบในการเขียนหลักสูตรการเรียนการสอนทางด้านสถาปัตยกรรมในวิทยาลัยเพาะช่าง พ.ศ. 2473 (ปัจจุบันคือคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ซึ่งผู้ออกแบบอุโบสถวัดศาลาลอย อาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร ได้จบการศึกษาจากที่นี่ สาขาอุตสาหกรรมศิลป์ เมื่อ พ.ศ. 2507 รากฐานความรู้ของผู้ออกแบบเกิดจากการเรียนรู้ภายใต้ระบบการศึกษา ไม่ใช่การสืบทอดงานในอดีตอย่างระบบสกุลช่าง ดังนั้นลักษณะทางสถาปัตยกรรมอุโบสถวัดศาลาลอยจึงเกิดจากองค์ความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมตะวันตกของผู้ออกแบบผ่านระบบการศึกษา

นอกจากนี้สถานการณ์ทางสังคมในช่วงเริ่มสร้างอุโบสถคือ พ.ศ. 2510 พื้นที่ทางภาคอีสานอยู่ในยุค “น้ำไหล ไฟสว่าง” โดยช่วง พ.ศ. 2501-2506 ภายใต้การบริหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคอีสานเพื่อสร้างความทันสมัย ด้วยการมุ่งเน้นที่โครงสร้างพื้นฐาน เช่น การก่อสร้างถนนมิตรภาพเชื่อมระหว่างสระบุรีถึงหนองคายใน พ.ศ. 2504 ครั้นมาถึงสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. 2506-2516 พื้นที่ภาคอีสานบางจังหวัดอย่างอุดรธานี ขอนแก่น นครราชสีมา ได้กลายเป็นฐานทัพของ

สหรัฐอเมริกาเพื่อใช้ในการป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ทำให้เศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเติบโตอย่างรวดเร็ว²¹

ความเจริญที่เข้ามาอย่างรวดเร็วในพื้นที่ภาคอีสานโดยเฉพาะจังหวัดนครราชสีมาเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้งานสถาปัตยกรรมในพื้นที่เติบโตอย่างรวดเร็วด้วยการนำรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เข้ามาใช้ เช่น อาคารคุรุสัมนาคาร (ก่อสร้างแล้วเสร็จ พ.ศ. 2503) และอาคารเรียน 6 สาขาวิชาวิศวกรรมเครื่องจักรเกษตร (ก่อสร้างแล้วเสร็จ พ.ศ. 2505) ในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน²² โดยทั้งสองอาคารนี้มีลักษณะเป็นหลังคาคอนกรีตเสริมเหล็กหล่อเป็นผืนเดียวกัน ซึ่งเป็นรูปแบบของเทคโนโลยีที่นิยมในช่วงเวลานั้น และอุโบสถวัดศาลาลอยก็ได้้นำรูปแบบดังกล่าวมาใช้

เทคนิค วัสดุ และรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

อุโบสถวัดศาลาลอย

เมื่อพิจารณางานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่พบในอุโบสถวัดศาลาลอย สามารถแบ่งออกเป็น 3 เรื่องหลักด้วยกัน เรื่องแรก ระบบโครงสร้างอาคารเป็นระบบเสา-คาน โดยหลังคาหล่อเป็นผืนเดียวกันเพื่อแก้ปัญหาทางด้านเทคนิคอันเกิดจากหลังคาทั้งสองด้านมีองศาที่แตกต่างกัน จนไม่สามารถวางจันทันและแปซึ่งเป็นโครงสร้างของอุโบสถไทยประเพณีได้ ดังนั้นจึงใช้คอนกรีตเสริมเหล็กแทนซึ่งมีคุณลักษณะหล่อขึ้นรูปได้อย่างอิสระ²³ (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 เสาและหลังคาหล่อเป็นผืนเดียวกันในลักษณะสอปเข้าด้านบน

ซ้าย: ภาพที่ 10 ช่องแสงบริเวณท้ายของอุโบสถ

ขวา: ภาพที่ 11 แผงกันแดดไม้ของอาคารครูสัมมนาการ

ที่มา: beersingnoi, Architectural Photographer, เข้าถึงเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2560, เข้าถึงได้จาก <https://beersingnoi.com/2015/01/28/kuru-samma-nakarn-1960/>

เรื่องที่สอง การเปิดมุมมองและช่องแสงบริเวณท้ายของอุโบสถ ซึ่งโดยปกติแล้วท้ายอุโบสถแบบไทยประเพณีเป็นด้านที่แสงแดดส่องเข้าไม่ถึง และไม่ยินยอมนำแสงแดดเข้ามาใช้งาน แต่ที่อุโบสถวัดศาลาลอยมีการเปิดช่องแสงเพื่อให้แสงแดดเข้าสู่พระประธาน โดยทอนแสงไม่ให้เข้าโดยตรงด้วยการทำช่องแสงแบบเอียง เพื่อลดทอนความจ้าของแสง (ภาพที่ 10) เทคนิคดังกล่าวพบในการออกแบบแผงกันแดดไม้ของอาคารครูสัมมนาการ (ภาพที่ 11) ซึ่งออกแบบโดยอาจารย์วรวิญญู ณ ถลาง เป็นเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ของอาคารสถาปัตยกรรมสมัยใหม่และพบได้อย่างแพร่หลายในอาคารที่สร้างในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 ในประเทศไทย โดยอาจได้รับแรงบันดาลใจจากสถาปนิกคนสำคัญคือ Le Corbusier ที่ใช้การออกแบบด้วยหลักการใช้ Modular ในการแก้ปัญหาเรื่องอากาศร้อน การระบายอากาศ และการใช้แผงกันแดด ตัวอย่างเช่นอาคาร The Carpenter Center for the Visual Arts, Harvard (ภาพที่ 12) ออกแบบโดยเน้นการกำหนดทางเข้าของแสงไว้ โดยใช้คานาคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งทางตั้งและทางนอนในลักษณะทแยง และให้แสงเข้าผ่านทางช่องขนานของคานาทั้งตั้ง²⁴

เรื่องที่สาม แนวทางการตกแต่งและการใช้วัสดุ ประกอบด้วยใบเสมา กำแพงแก้วรูปใบเสมา และช่องหน้าต่าง ทั้งหมดใช้รูปทรงเรขาคณิตในการออกแบบ แสดงถึงความเรียบง่ายตรงไปตรงมา ตัวอย่างเช่น ช่องหน้าต่างอุโบสถคงเหลือเพียงเส้นรอบรูป ทำหน้าที่เป็นกรอบแผงกันแดดกันฝน โดยเส้นรอบรูปนั้นเป็นการลดทอนจากหน้าต่างแบบซุ้มบันแถลงที่ใช้ประดับ

ภาพที่ 12 The Carpenter Center for the Visual Arts, Harvard
ที่มา: Got Arch Classic: งานชิ้นเดียวของ Le Corbusier ในอเมริกา, Carpenter Center, เข้าถึงเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2560, เข้าถึงได้จาก <http://gotarch.com/blog/?p=2860>

ซุ้มประตูหน้าต่างในงานสถาปัตยกรรมไทยประเพณี วัสดุที่ใช้ทำช่องหน้าต่างเป็นบานกระຈกและเหล็กซึ่งเข้ามาแทนที่วัสดุประเภทไม้ อีกทั้งเป็นการนำวัสดุสมัยใหม่เข้ามาใช้ในงานสถาปัตยกรรมไทย นอกจากนี้ผิวอาคารอุโบสถวัดศาลาลอยยังมีการตกแต่งด้วยทรายล้างซึ่งเป็นเทคนิคใหม่ในยุคนั้นเช่นกัน โดยเป็นหนึ่งในรูปแบบการตกแต่งอาคารสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่แสดงถึงสัจจะวัสดุ คือแสดงให้เห็นถึงตัววัสดุที่ปราศจากการตกแต่งใด ๆ เพื่อแสดงให้เห็นคุณค่าของวัสดุนั้น

ส่วนภายในอุโบสถ ผนังทาสีขาวล้วนไม่มีการตกแต่งภาพจิตรกรรมอย่างที่เคยพบในไทยประเพณี รวมถึงพระประธานที่แม้ว่าจะมีพุทธศิลปะผสมกันระหว่างสุโขทัย เขมร อยุธยา แต่เป็นการหล่อด้วยคอนกรีตทาสีขาวแทนการลงรักปิดทอง ข้อสังเกตของการทำพระประธานที่พบได้ในอุโบสถแห่งนี้คือผู้ออกแบบเลือกทำพระประธานปางห้ามสมุทร โดยสันนิษฐานไว้ 2 ประการคือ อย่างแรกผู้ออกแบบเลือกทำพระพุทธรูปปางนี้เนื่องจากอยู่ในลักษณะทรงยืนเพื่อให้สอดคล้องกับอาคารที่สูงโปร่ง อย่างที่สองพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรสอดคล้องกับสัญลักษณ์ของอุโบสถแห่งนี้ซึ่งก็คือเรือ²⁵

ลักษณะความเป็นท้องถิ่นที่ปรากฏในอุโบสถวัดศาลาลอย

ถึงแม้ว่าลักษณะสถาปัตยกรรมอุโบสถวัดศาลาลอยจะมีอิทธิพลรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกที่เกิดจากการใช้วัสดุและเทคโนโลยีร่วมสมัย แต่ก็ยังสามารถแสดงถึงลักษณะความเป็นท้องถิ่นเข้ากับงานสถาปัตยกรรมตะวันตกได้อย่างกลมกลืน ด้วยการใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนทำเป็นภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติที่แสดงถึงอิทธิพลทางศิลปะเขมร แทนการทำภาพจิตรกรรม โดยศิลปะเขมรที่พบอาจสื่อถึงความรุ่งเรืองของศิลปกรรมเขมรในจังหวัดนครราชสีมาเมื่อครั้งอดีต บริเวณตำแหน่งภาพเล่าเรื่องจะอยู่ด้านนอกอุโบสถบริเวณมุขด้านทิศตะวันออก-ตะวันตก สาเหตุที่ต้องไว้ด้านนอกเกิดจากการใช้วัสดุที่มีสีเข้มและต้องใช้แสงแดดส่องจึงจะสามารถมองเห็นได้ อีกทั้งการแสดงภาพเล่าเรื่องไว้ด้านนอกอุโบสถเป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไปในสุปถัมของสิมอีสาน ซึ่งผู้ออกแบบมีความสนใจและศึกษาศิลปกรรมลาว และได้ทำฐานบัวอย่างในศิลปลาวรองรับอุโบสถเช่นกัน

นอกจากนี้อุโบสถวัดศาลาลอยยังคงปรากฏให้เห็นอิทธิพลลักษณะร่วมระหว่างอุโบสถภาคกลางและอุโบสถภาคอีสานหรือสิม โดยนอกจากการทำ

ภาพเล่าเรื่องด้านนอกอุโบสถและทำฐานบัวที่แสดงถึงลักษณะสิมอีสานแล้ว การทำฐานบัวให้มีลักษณะฐานตกท้องช้างหรือท้องสำเภา ขนาดอุโบสถที่ใหญ่ และไม่ได้จำกัดให้สุภาพสตรีห้ามเข้า เป็นลักษณะที่แสดงถึงอิทธิพลอุโบสถวัฒนธรรมภาคกลาง สอดคล้องกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของจังหวัด นครราชสีมาที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองราชสำนักอยุธยาในฐานะ หัวเมืองชั้นนอกสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และเป็นเมืองชั้นโทสมัย สมเด็จพระเอกาทศรถ²⁶ ดังนั้นลักษณะความเป็นท้องถื่นอุโบสถวัดศาลาลอย จึงมีลักษณะที่เรียกว่าลูกครึ่ง ปรากฏอิทธิพลของสิมอีสานและอุโบสถภาค กลางเข้าด้วยกัน

บทสรุป

อุโบสถวัดศาลาลอยเป็นตัวอย่างงานพุทธสถาปัตยกรรมในช่วงต้นพุทธศตวรรษ ที่ 26 ที่ใช้เทคนิค วัสดุ และรูปแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่แทนที่การสร้าง รูปแบบงานไทยประเพณี แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้ออกแบบจะปฏิเสธแบบแผน การสร้างดั้งเดิมที่มีมา โดยจะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องการสร้างอุโบสถให้มีแนวคิด เปรียบเสมือนดั่งสำเภานั้นก็ยังคงสืบทอดมา เพียงแต่ในช่วงเวลานั้นบริบทความ เป็นสมัยใหม่ที่มีสังคมเป็นตัวหล่อหลอมทั้งในเรื่องการศึกษาวิชาชีพทางด้าน สถาปัตยกรรม และความทันสมัยของเทคโนโลยี ทำให้งานสถาปัตยกรรมไทย ได้รับอิทธิพลจากโลกตะวันตก งานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่อุโบสถวัดศาลาลอย จึงเป็นตัวอย่างในการแก้ไขปัญหาของการปรับเปลี่ยนแนวทางการสร้างโดย ยังคงความเป็นพุทธสถาปัตยกรรมไว้ นอกจากอุโบสถวัดศาลาลอยจะโดดเด่น เรื่องการใช้งานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มาสร้างสรรค์งานพุทธสถาปัตยกรรมแล้ว รากเหง้าของความเป็นพื้นถิ่นที่แสดงถึงอัตลักษณ์จังหวัดนครราชสีมาทั้งเรื่อง การใช้วัสดุท้องถิ่นอย่างเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนและลักษณะความเป็น ลูกครึ่งของโบสถ์ภาคกลางและสิมภาคอีสานก็เป็นอีกสิ่งที่ควรค่าต่อการเป็น ตัวอย่างแนวทางของการปรับประยุกต์ความเป็นพื้นถิ่นต่องานพุทธสถาปัตยกรรม เช่นกัน

เชิงอรรถ

¹ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, **พุทธศิลป์สมัยรัตนโกสินทร์** (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2556), 125.

² เรื่องเดียวกัน, 163.

³ สมคิด จิระทัศนกุล, **รูปแบบพระอุโบสถและพระวิหาร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), 131.

⁴ มานพ อิศรเดช, “สถาปัตยกรรมผีพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์” (วิทยานิพนธ์ สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533), 317.

⁵ สมคิด จิระทัศนกุล, **งานออกแบบสถาปัตยกรรมไทย ผีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ภาคต้น** (กรุงเทพฯ: สถาบันศิลปสถาปัตยกรรมไทยเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556), 440.

⁶ ลิปะ ด้วงผึ้ง, “การศึกษาสถาปัตยกรรมโครงสร้างคอนกรีตของพระพรหมพิจิตร” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548), 508.

⁷ ชาตรี ประภิตนทการ, **การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม** (กรุงเทพฯ: มติชน, 2547), 367.

⁸ เรื่องเดียวกัน, 268.

⁹ ดึก แสนบุญ, “สัมภาษณ์: ว่าด้วยพัฒนาการแห่งการให้ความหมาย (ใหม่),” **ศิลปวัฒนธรรม** 37, 3 (มกราคม 2559): 38-39.

¹⁰ “วัดศาลาลอย,” **อาษา** 2, 3 (กันยายน 2516): 26.

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹² สัมภาษณ์ พระอาจารย์สมพงษ์, พระวัดศาลาลอย, 4 พฤศจิกายน 2560.

¹³ สมคิด จิระทัศนกุล, **อภิธานศัพท์ช่างสถาปัตยกรรมไทย เล่ม 2 องค์ประกอบ “ส่วนฐาน”** (กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559), 447.

¹⁴ “วัดศาลาลอย,” **อาษา** 2, 3 (กันยายน 2516): 25.

¹⁵ รังสรรค์ เจริญพันธุ์สิน, “การเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์และรหัสของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมทางพุทธศาสนาในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 75.

¹⁶ สมชาติ จีงสิริอารักษ์, “ผลงานสถาปัตยกรรมแบบ Modernism ของพระพรหมพิจิตร,” **หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม** 17 (กันยายน 2543-สิงหาคม 2544), 19-20.

¹⁷ ไกรก จันทรสิน, “สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิก พ.ศ. 2459-พ.ศ. 2508” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544), 236.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 88.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, 241.

²⁰ ชาตรี ประภิตนทการ, **สถาปัตยกรรมกับสังคมไทย ยุคสมัยใหม่** (กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554), 148-149.

²¹ ธโสธร ตูทองคำ, “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของประเทศไทย (พ.ศ. 2435-2555),” **วารสารการเมืองการปกครอง** 2, 2 (มีนาคม-สิงหาคม 2555): 44.

²² สุภาวดี รัตนมาศ และปริญา ชูแก้ว, **งานสถาปัตยกรรมสมัยโมเดิร์นในประเทศไทย 2**, เข้าถึงเมื่อ 30 กันยายน 2561, เข้าถึงได้จาก <http://www.docomomo-thailand.org/ebook/ebookThai.pdf>

²³ สัมภาษณ์ ศุภชัย ถนอมพันธ์, อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, 4 พฤศจิกายน 2560.

²⁴ ประทีป มาลากุล, **สถาปัตยกรรมสมัยใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), 94.

²⁵ สัมภาษณ์ ปติสร เพ็ญสุด, นักศึกษาปริญญาเอก สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 12 พฤศจิกายน 2560.

²⁶ วรางคณา นิพนธ์สุขกิจ, ประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา (นนทบุรี: สารคดี, 2560), 85, 87.

Bibliography

Chatri Prakitnonthakan. **kānmūāng læ sangkhom nai sinlapa sathāpattayakam Sayām samai Thai prayuk chāt̄niyom [Politics and Society in Art and Architecture :The Era of Siam, Transformed Thai, and Nationalism]**. Bangkok: Matichon, 2004.

_____. **sathāpattayakam kap sangkhom Thai yuk samai mai [Architecture and Modern Thai Society]**. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University, 2011.

Jairak Junsin. “sathāpattayakam samai mai khōng klum sathāpanik Thai run bukboēk Por. Sor. 2459-2508 [Modern Architecture of Pioneer Thai Architects B.E.2549-2508].” Master’s thesis, Silpakorn University, 2006.

Manop Isaradej. “sathāpattayakam fīphrahat somdetchaofākromphrayānrisānu wattiwong [The Oeuvres of Architecture of H.R.H Prince Narisaranuvattivongse].” Master’s thesis, Silpakorn University, 1990.

Nakhon Ratchasima Information. **Wat Sala Loi [Sala Loi Temple]**. Accessed March 15, 2019. Available from http://nm.sut.ac.th/koratdata/?m=detail&data_id=936

Prateep Malakul. **sathāpattayakam samai mai [Modern Architecture]**. 2nd ed. Bangkok: Faculty of Architecture, Chulalongkorn University, 1986.

Rangsan Charoenpuntaweasin. “kān plīanplāēng sanya læ rahat khōng sathāpat tayakam læ sinlapakam thāng phut sāt̄sanā nai prathēt Thai [The Transformation of Sign and Code of Buddhist Architecture and Art in Thailand].” Master’s thesis, Chulalongkorn University, 2000.

Sakchai Saisingha. **phut sin samai Rattanakōsin [Rattanakosin Buddhist Art]**. Bangkok: Mueang Boran, 2013.

Sippa Duangpueng. “kānsuksā sathāpattayakam khrōngsāng khōṅkrīt khōng phra phrom Phichit [A Study of Concrete Thai Architecture of Phra Phrom bhichitr].” Master’s thesis, Silpakorn University, 2005.

Somchart Chungsiriarak. “phonngān sathāpat tayakam bāep Modernism khōng phra phrom Phichit,” [Architectural Modernism of Phra Phrombhichitr].” **Najua: Architecture, Design and Built Environment** 17 (September 2000-August 2001): 19-28.

Somkid Jiratatsanakul. **ngān ‘ōk bāep sathāpat tayakam Thai fī phra hat phāk ton [Thai Architectural Designs and Descriptions by Naritsaranuwattiwong Volume 1]**. Bangkok: Chalermprakit Institute of Thai Art and Architecture, Silpakorn University, 2013.

Somkid Jiratatsanakul. **rūpbæp phra ‘ubōsot læ phra wihān nai samai phrabāt somdet phrachōmklaochaoyūhā** [The Ubosatha and Vihara in the Reign of King Rama IV].

Bangkok: Mueang Boran, 2004.

Supawadee Ratnamas and Parinya Chukaew.

ngān sathāpattayakam samai mōdœn nai prathēt Thai 2 [Modern Architecture in Thailand 2]. Accessed September 30, 2018.

Available from <http://www.doco momothailand.org/ebook/ebook Thai.pdf>

Thasothorn Toothongkham. “phāk tawan ‘ōk chīāng nūa nai khwām plīanplāēng thāngkān mūāng kān pokkhrōng khōng prathēt Thai Por. Sor. 2435-2555 [The Changing of Political in Northeast of Thailand B.C. 2435-2555].” **College of Politics and Governance** 2, 2 (March–August 2012): 30-66.

Tik Sanbun. “si mōī sān wāduai phatthanākān hāēng kānhai khwām māi mai [The New Development of Meaning of Ordination Hall in Northeast Siam].” **Silpawattanatham** 37, 3 (January 2016): 30-39.

Warangkana Nibhatsukit. **prawattisāt samai ‘Ayutthaya** [History of Ayutthaya Period]. Nonthaburi: Sarakadee, 2015.

“wat sala loi [Sala Loi Temple].” **Asa** 2, 3 (September 1973): 25-26.

Interview

Patison Benyasuta. Doctoral Student in Art History, Silpakorn University.

Interview, November 12, 2017.

(Phra) Sompong. Monk at Wat Sala Loi.

Interview, November 4, 2017.

Supachai Thanomphan. Instructor of Architecture, Vongchavalitkul University.

Interview, November 4, 2017.